

מבחן מסכם בקורס חברה, משטר ותרבות בימי הביניים (סמסטר ב', תשע"א)

מרצה: ד"ר תמר הרציג

מועד א', 26.6.2011

BB-4

הנחיות כלליות:

- משך הבחינה: 3 שעות, אין להשתמש בחומר עזר.
- יש לענות בתמציתיות ולהקפיד על מבנה ברור של החשובות.
- הקפידו לענות אך ורק על מספר השאלות הנדרש בכל אחד מחלקי הבחינה.
- הקפידו להתייחס לכל חלקי השאלה שעליה אתם עונים.
- יש להקפיד על ניסוח בהיר, כתיב נכון ודקדוק תקני בתשובותיכם. מי שעברית איננה שפת אמם מתבקשים לציין זאת בראש העמוד הראשון.

חלק א' - ניתוח מקור ראשוני (50 נקודות): ענו על 1 מבין 2 השאלות הבאות:

(1) בתקנון הנזירי המיוחס לבנדיקטוס הקדוש מנורסיה נאמר:

"חוסר-המעש הוא אויב הנשמה. לכן חייבים האחים להיות מועסקים בשעות קבועות בעבודת כפיים ובשעות אחרות בקריאה בכתבי-הקודש. אנו סוברים, שלמטרה זו יש לקבוע את ההסדר הבא לשתי העונות: מחג הפסח ועד הארבעה-עשר בספטמבר יתחילו לעבוד השכם בבוקר, ומן השעה הראשונה ועד השעה הרביעית יבצעו את העבודות הדרושות. מן השעה הרביעית ועד השעה השישית יקדישו עצמם לקריאה. לאחר השעה השישית יקומו מן השולחן וינחו על מיטותיהם בדממה מוחלטת; אך אם חפץ אחד מהם לקרוא לעצמו, יקרא באופן שלא יפריע לאחרים. את תפילת השעה התשיעית יאמרו מוקדם, באמצע השעה השמינית; לאחר-מכן ימשיכו בעבודה לפי הצורך עד תפילת ערבית. אך אם נסיבות המקום או עוניים יחייבו אותם לאסוף את הקציר בעצמם, אל להם להתעצב על כך; שכן כאשר יחיו מעמל כפיהם יהיו באמת לנזירים, על-פי המופת של אבותינו ושל השליחים. וכל הדברים ייעשו במתינות מתוך התחשבות בחלשים. מן הארבעה-עשר בספטמבר ועד ראשית צום הארבעים [Lent] יעסקו בקריאה עד סוף השעה השנייה. בשעה השנייה יאמרו את תפילת השעה השלישית, ומאז ועד השעה התשיעית יעסקו כולם בעבודה... גם בימי ראשון יקדישו עצמם הכל לקריאה, פרט לאלה שהוקצו להם משימות שונות. אם יימצא מישהו כה רשלן וכה עצל, שלא ירצה או לא יוכל להגות או לקרוא, תינתן לו עבודה כלשהי, כדי שלא יתהלך בטל. לאחים חולים או רפים תוקצה עבודה או מלאכה כזו, שלא ילכו בטלים אך גם לא יעיק עליהם קשי העבודה ולא ירחיק אותם מן המנזר; על אב-המנזר להתחשב בחולשתם" (תרגום: גדי אלגזי).

קראו בעיון את הקטע שלעיל ונתחו אותו. תוך התייחסות לכל 5 הסעיפים הבאים:

- א) הסבירו מי היה בנדיקטוס מנורסיה, ומהי החשיבות שנודעה לו בתולדות הנצרות במערב.
- ב) עמדו על מאפייניו המרכזיים של אידיאל הנזירות המוצג בקטע שלהלן.
- ג) כיצד, לדעתכם, ניתן להסביר את התפתחותו של אידיאל זה בימיו של בנדיקטוס?
- ד) הצביעו על מאפיינייה של הנזירות האירופית בימי הביניים המוקדמים. באיזו מידה נותרו הנזירים נאמנים לאידיאל הנזירות הבא לידי ביטוי בתקנון שמצוטט לעיל?
- ה) דונו בתנועת הרפורמה בנזירות, ועמדו על הזיקה בין התקנון המיוחס לבנדיקטוס לבין דרישותיהם של מובילי תנועה זו מהמאה העשירית ואילך.

"חיברתי אף מסה תאולוגית 'על האחדות והשילוש האלוהי' למען תלמידי, שברצותם להבין את דברי ביקשו הסבר פילוסופי והגיוני. הם טענו שלא היתה כל תועלת להכביר מלים שהתבונה אינה יכולה לעקוב אחריהן; שאי אפשר להאמין במה שאין מבינים, ושמגווח הדבר שיורה אדם את אשר לא הוא ולא אלה אותם הוא מלמד מבינים... אז זעמו יריבי, ובעיקר שני אויבי משכבר הימים, אלבריק ולוטולף, אשר מאז מות מוריהם ומורי, גיום ואנסלם, חתרו לרשתם ולמשול לבדם. מאחר ששניהם היו ראשי בית הספר בריימס, שכנעו ברמיזותיהם החזרות ונשנות את... הלגאט [נציגו של האפיפיור] בגאליה, לכנס אספה שכינה בשם ועידת כנסייה בעיר סואסון, ולזמני לבוא שמה עם חיבורי אודות השילוש וכך היה. עוד בטרם הגעתי שמה עם כמה מתלמידי, השמיצוני שני יריבי הנזכרים באוזני אנשי הכנסייה והעם במידה כזו, עד שכמעט סקלוני באבנים בבואנו, באומרם (כפי ששוכנעו להאמין), שהטפתי וכתבתי שקיימים שלושה אלים. ניגשתי מיד אל הלגאט, מסרתי לו את מסתי על מנת שייקרא בה וישפטנה, באומרי שאם כתבתי או אמרתי דבר שהנו בגדר סטייה מהאמונה הקתולית, הנני מוכן לחקנו ולכפר על טעותי... [אולם] יריבי... שכנעוהו להחרים את הספר ללא כל חקירה ודרישה ולהעלותו על המוקד לעיני כל, ואותי לכלוא לעד במנזר אחר. הם טענו שכדי להחרים את ספרי די בכך שהעזתי לקוראו בציבור ואף התרתי לאנשים רבים להעתיקו ללא אישורם של האפיפיור ורשויות הכנסייה, ושהאמונה הנוצרית תצא נשכרת אם ימנע המקרה שלי אנשים אחרים מהתיימרות אשר כזו. מאחר שהלגאט היה משכיל פחות מן הראוי, סמך על שיפוטו של הארכיגמון, וזה קיבל את עצתם שלהם... נקראתי מיד אל הוועידה וללא כל דין ודברים אילצוני להשליך כמו ידי את ספרי אל תוך האש, וכך נשרף." (תרגום: שולמית שחר).

קראו בעיון את הקטע שלעיל ונתחו אותו, תוך התייחסות לכל 5 הסעיפים הבאים:

- (א) מי היה אבלר, ומה ניתן ללמוד ממכתבו על עולמם של המשכילים האירופים במאה השנים-עשרה?
- (ב) עמדו על תרומתו של אבלר להתבססותה של שיטת חשיבה חדשה במערב. היכן באה לידי ביטוי תפיסתו החדשנית בקטע זה?
- (ג) דונו במעמד האפיפיורות בימיו של אבלר, תוך התייחסות לקטע המצוטט מן המכתב.
- (ד) במה הואשם אבלר? כיצד השפיעה ההאשמה על המשך פעילותו האינטלקטואלית?
- (ה) עמדו על הקשר בין התפתחותם של מרכזי הידע החדשים לבין הרדיפה הגוברת של אנשים אשר הואשמו בסטייה מהאמונה הקתולית מימיו של אבלר ואילך.

חלק ב' - ענו על שתיים מבין שלוש השאלות הבאות (25 נקודות לכל שאלה):

הקפידו להתייחס בתשובותיכם לכל חלקי השאלה:

- (1) נתחו את הסיבות ליציאה למסע הצלב הראשון, דונו במידת ההצלחה של מסע צלב זה, ועמדו על ההשפעה שנודעה לרעיון הצלבני על החברה האירופית במאות השנים-עשרה והשלוש-עשרה.
- (2) הסבירו את הרקע לייסוד שני המסדרים המנדיקנטים החשובים, הצביעו על מאפייניו הייחודיים של כל אחד מהם, ועמדו על ההשפעה שנודעה לחברי מסדרים אלה במאות השלוש-עשרה והארבע-עשרה.
- (3) דונו במשברי המאה הארבע-עשרה, ועמדו על דרכי התגובה השונות של תושבי אירופה לשרשרת הוועזעים שפקדה אותם.

בהצלחה!